

DIREKTAN PRENOS

Moma Martinović, *Režija programa uživo*, Centar za istraživanje Radio-televizije Srbije, Beograd 1997.

Trenutak rađanja televizijskog medijuma upravo je obeležen njegovim osnovnim izražajnim sredstvom – direktnim prenosom. U pretrpanoj laboratoriji škotskog entuzijaste Džon Lodži Berda, pre nekih sedamdesetak godina, rođena je *živa televizija*. Forma neposrednog kontakta televizijskih gledalaca sa jedinstvenim i neponovljivim događajima u prostoru i vremenu stvarnosti izvršila je najveći uticaj na razvoj budućeg televizijskog jezika i tehnologije. Tokom proteklih decenija direktan prenos slike i zvuka ostao je svojstven atribut televizijskog medijuma koji će postepeno prerasti u jedinstven model izražavanja, kao i u prostor za inventivno televizijsko stvaralaštvo.

Malo je autora koji se sa takvim stepenom posvećenosti televizijskom poslu opredeljuje za radove iz oblasti direktnog prenosa. U svetskoj literaturi koja je posvećena televiziji kao medijumu možemo razlikovati teorijsko-esejistički pristup izražajnim sredstvima televizije i stručnu literaturu posvećenu tehničko-tehnološkom aspektu same televizijske produkcije. Moma Martinović je svoje univerzitetsko obrazovanje filmskog i TV reditelja stavio u službu najtežeg žanra televizijske produkcije – programa uživo. Kao dugogodišnji realizator direktnih prenosa Jugoslovenske Radio Televizije, predavač na International Academy of Broad-

casting u Montreu (Švajcarska) upotrebio je svoje dugogodišnje profesionalno iskustvo pretočivši ga u knjigu koja nastoji da pomiri razmatranja medijskih teoretičara sa praktičnim aspektom svakodnevnog televizijskog programa. U knjizi *Režija programa uživo* Moma Martinović pokušava da pronađe odgovor na brojna pitanja vezana za fenomen direktnog prenosa – šta je to što direktan televizijski prenos čini jednim od najvažnijih i najatraktivnijih oblika televizijskog stvaralaštva? Gde se krije njegova magična privlačnost za gledaoca i televizijskog stvaraoca? Šta je to direktan televizijski prenos?

Za Momu Martinovića direktan prenos predstavlja subjektivan odraz objektivne stvarnosti. Na prvi pogled ovo vas može podsetiti na jednu od mnogobrojnih definicija umetnosti, ako je umetnost uopšte moguće definisati. Međutim, u samoj veštini direktnog prenosa svakako da možemo pronaći elemente umetničkog stvaralaštva ako se ispoštuju zakonitosti televizijskog zanata uz izvestan stepen ličnog stvaralačkog pečata što u slučaju Mome Martinovića sigurno ne dolazi u pitanje. Cilj reditelja direktnog prenosa mora biti da subjektivni, televizijski odraz stvarnosti što više približi i prilagodi objektivnoj stvarnosti, tj. da život transformiše u elektronsku sliku televizijskog programa. Moma Martinović sugerije da je najbolji način da se sačuva autentičnost događaja čiji smo televizijski svjedoci, pravilno rediteljsko korišćenje tehničkih sredstava koja su mu u datom trenutku na raspolaganju. Može se primetiti da je Martinović veliki poklonik rediteljske koncepcije koja se u velikoj meri zasniva na dugotrajnom pripremanju i proučavanju svih produkcionih, tehničkih i materijalnih aspekata koji mogu imati uticaja na uspešnost jednog direktnog televizijskog prenosa.

Ako je istina da je suština direktnog televizijskog prenosa sadržana u što vernijem prenošenju događaja gledaocu koji mu prisustvuje putem televizijskog prijemnika, gde tu možemo pronaći elemente umetničkog doživljaja? Pođimo od činjenice da je stvaran događaj samo povod i polazna tačka za nastanak samosvojnog televizijskog dela koje je inspirisano stvarnošću. Uspešan direktan prenos mora podjednako da sadrži i istinitost činjenica, ali i lepotu i lepršavost stvaralačkog čina. Moma Martinović je jedan od retkih televizijskih poslenika koji je u svojoj praksi uspeo da pomiri ova dva naizgled suprotstavljena aspekta direktnog televizijskog prenosa. Ne ugrožavajući nijednog trenutka neophodnu informativnost koju stvarni događaj zahteva, on postavlja dodatne estetske zahteve koji će doprineti da televizijski gledalac što bolje oseti svo

uzbuđenje tog paralelnog dešavanja – u stvarnosti i pred televizijskim prijemnicima. Obaveza direktnog prenosa da nadomesti sve ono što tehnički nije u stanju da prenese otvara prostor za niz elemenata, koji izvedeni iz događaja koji se prenosi, stvaraju uslove za nastajanje tzv. *kreativne nadgradnje*.

Obrađujući veoma složene i raznovrsne probleme direktnog prenosa Moma Martinović veoma sistematično prilazi razvrstavanju ove forme na političke, kulturnoumetničke i sportske direktne prenose dajući u okviru svake od kategorija neophodna praktična uputstva za rad. Imajući u vidu Martinovićevo profesionalno iskustvo u Televiziji Beograd potpuno je prirodno da je najveći prostor u knjizi posvećen upravo sportskom prenosu. I upravo je u toj oblasti Martinović dokazao svoju umešnost u prenošenju dragocenih saveta mladim televizijskim poslenicima koji će imati dovoljno ljubavi, hrabrosti i volje da se posvete direktnom sportskom prenosu kao profesionalnoj vokaciji. U okviru televizijske prakse, svi koji su se jednog trenutka bavili direktnim prenosom ostaju zaraženi tim opijumskim dejstvom *žive televizije*. Ova vrsta profesionalnog opredeljenja zahteva određenu dozu preciznosti, nadahnuća i beskrajne upornosti u planiranju što će, neminovno, ako je posao pošteno odraden, rezultirati u virtuoznoj realizaciji.

Direktan televizijski prenos predstavlja neku vrstu maturskog ispita u okviru televizijskog posla. Moma Martinović je svoj ispit bez popravnog položio upravo na veoma komplikovanom programskom segmentu – sportskom televizijskom programu. Odnos televizije i sporta je posebna tema u okviru koje *Režija programa uživo* analizira razvoj i uticaj televizijskog medijuma na sportska dešavanja, počev od promene sportskih propozicija pod uticajem televizije pa sve do činjenice da se u današnje doba sport i televizija ne mogu odvojiti zato što je međusobna zavisnost veoma prisutna. Sa svoje strane televizija je zahvaljujući prezentiranju sportskih takmičenja dobila veliki auditorijum, a sport je u prilici da svakodnevno vrši svoju popularizaciju u milionima domova širom sveta. Zbog toga su direktni prenosi velikih sportskih manifestacija dostigli astronomske cene otkupa televizijskih prava što se ne može porediti čak ni sa uvek prestižnim informativnim programom.

U prvom poglavlju *Režije programa uživo*, Moma Martinović iznosi neka od potrebnih znanja iz oblasti televizijske produkcije. Izražena jasnim i direktnim jezikom, ključna pravila televizijskog zanata prezentirana

su iz ugla dugogodišnjeg profesionalca, tako da njihovo potpuno razumevanje ipak zahteva izvesnu, unapred stečenu televizijsku azbuku, što samu knjigu ne čini nepristupačnom. Naprotiv, ovaj tehničko-tehnološki osvrt nazvan *Uvod u TV produkciju* može televizijskim poslenicima poslužiti kao koristan podsetnik, a potpunim laicima kao pristupačno napisan udžbenik. Značajno je navođenje osnovnih kodova kojim televizijski medijum komunicira, a koji svoju primenu nalaže u svim vrstama i žanrovima televizijskog programa. Univerzalni karakter televizijskih kodova značajno je upotpunjen veoma važnim segmentom o neophodnoj profesionalnoj etici svakog televizijskog poslenika koja je razrađena u nekoliko fundamentalnih preduslova koji moraju biti ispunjeni. Važnost discipline jednog televizijskog tima naročito dobija na značaju kada je u pitanju ostvarenje jednog uspešnog direktnog prenosa, pa tako nije neobično što je baš ovaj aspekt u okviru televizijske produkcije u knjizi naročito naglašen.

Potom sledi opis karakteristika različitih oblika direktnog televizijskog prenosa. Svaki za sebe, politički, kulturnoumetnički i sportski prenos imaju svoje specifičnosti koje autor navodi ilustrujući ih primerima iz sopstvenog iskustva. Navodeći prednosti i mane svakog od ova tri tipa direktnih prenosa Martinović ukazuje i na mogućnosti reditelja da svojim intervencijama utiče na krajnji ishod prenosa, a samim tim i na utisak koji će taj prenos imati na televizijskog gledaoca.

Otkrivajući profesionalnu veštinu ovladavanja zakonitostima direktnog televizijskog prenosa, Moma Martinović nudi dragocene savete sažete u poglavlju *Režija prve studijske emisije* u kome, prateći televizijsku produkciju relativno jednostavne strukture opisuje različite profile televizijskih zanimanja. Izučavajući ovo poglavlje mladi televizijski početnik može mnogo toga usvojiti bez obzira da li se bavi režijom, kamerom, montažom, produkcijom ili nekim drugim televizijskim zanatom.

Za ilustraciju poglavlja *Režija prenosa korišćenjem jednih reportažnih kola* uzet je model košarkaške utakmice nacionalnog prvenstva pri čemu nam iskustvena saznanja jednog vrsnog reditelja pomažu da komplikovani proces rada na jednom sportskom prenosu usvojimo na relativno jednostavnom primeru. Na ovaj način Moma Martinović je i televizijski neiskusne čitaoce pripremio na složenije probleme sportskih prenosa koje će kasnije izložiti.

U okviru direktnih prenosa sportskih događaja televizijski reditelj mora voditi računa o različitim aspek-

tima sportskog nadmetanja. Pored konkurencije, uporedivosti i merljivosti sportskih dostignuća koje na ekranu moraju biti prisutne, Moma Martinović naglašava važnost drame i emotivnosti koje svaki sport u manjoj ili većoj meri nosi sa sobom. Tu dolazimo do veoma važnih komponenti koje svaki sportski prenos mora da sadrži da bi zadržao pažnju gledalaca. To su potreba da sam događaj bude što vidljiviji i razumljiviji i potreba da se sama sportska drama dočara na najbolji mogući način. Veština pronalaženja ravnoteže između ova dva elementa je ključ za ostvarenje uspešnog sportskog prenosa.

U poglavlju koje tretira specifičnosti velikih sportskih događaja Moma Martinović otkriva šta je sve potrebno da bi se kandidatura jednog grada za dobijanje Olimpijskih igara adekvatno medijski ispratila. S obzirom da je kao reditelj promotivnog materijala za kandidaturu Beograda 1996. učestvovao u velikoj međunarodnoj trci za dobijanje organizacije Olimpijade, na primeru sopstvenog angažmana Martinović ukazuje na svu složenost i visoke kriterijume koje zahteva Međunarodni olimpijski komitet. Iscrpnom analizom promotivnih spotova autor odgovara na pitanje kako napraviti dobar promotivni namenski video spot koji će na najbolji mogući način predstavljati ne samo određeni grad, već zemlju u celini.

U okviru poglavlja koje se bavi Međunarodnim radio-TV centrom na velikim sportskim takmičenjima, Moma Martinović nas upoznaje sa komplikovanim sistemom jedinstvenog radio i televizijskog centra koje svako veće sportsko takmičenje danas mora da ima. Objasnjavajući ponaosob svaki organizacioni punkt, Martinović nas uvodi u veoma složenu organizaciju međunarodnog televizijskog "pokrivanja" velikih sportskih događaja. Ovo poglavlje može biti izvrsno uputstvo urednicima sportskih redakcija prilikom planiranja izveštavanja sa određenih sportskih manifestacija.

Analize značajnih sportskih prenosa Martinović počinje prikazom trke Karla Luisa sa Svetskog prvenstva u atletici 1991. godine. Činjenica da je u pitanju trka koja traje nešto ispod deset sekundi, a koja je televizijski predstavljena u trajanju od 20 minuta već je dovoljan povod za veoma nadahnutu analizu. Upravo ovim rediteljskim ogledom Martinović otkriva i sopstvena kreativna načela u pristupu atletici kao kraljici sportova. Potpomognuta značajnim video materijalom na dve video kasete *Režija programa uživo* pruža mogućnost da se na licu mesta uverimo u opravdanost Martinovićevih stavova ili da dozvolimo sebi da napra-

vimo sopstvenu analizu. Međutim, Moma Martinović je veoma pažljivo i precizno analizirao svaki svoj video primer ne ostavljajući mnogo prostora da ga kritikujemo. Na taj način ova knjiga dobija na kvalitetu, a njen autor sugeriše u kom trenutku treba da zaustavimo sliku da bi bolje uvideli prednosti ili mane određenog rediteljskog postupka. Odabrani video materijali svedoče o malim remek-delimu sportskog prenosa, ali i o katastrofalnim promašajima, i sve to uz znalački Martinovićev komentar.

Svoj koncept sportskih prenosa različitih sportova Martinović navodi kroz primer Letnjih olimpijskih igara u Barseloni 1992. godine i Zimskih olimpijskih igara u Lillehameru 1994. godine. Svaki sport je predstavljen uz određeni video materijal i iscrpan tlocrt sa precizno objašnjenim pozicijama svake kamere. Video primeri su detaljno analizirani u cilju što boljeg televizijskog predstavljanja pojedinog sporta. U svakom pogledu Martinovićeva analize sportskih prenosa pre svega u centru pažnje imaju svest televizijskog gledaoca. Svaki rediteljski postupak, svaki pokret kamere, dužina određenog kadra, sve je posvećeno što uverljivijem doživljaju za televizijskog gledaoca. Televizijski auditorijum je vrhovni sudija kada je u pitanju uspešnost određenog sportskog prenosa. Nezamislivo je dozvoliti da posmatrač kraj televizijskog prijemnika ostane uskraćen ijednog trenutka za događaj kome ne prisustvuje lično. Napretkom televizijske tehnologije širi se i lista sportova gde su televizijski gledaoci u prednosti u odnosu na prisutne na sportskim borilištima. Mnogi su mišljenja da nijedan televizijski prenos ne može tačno dočarati atmosferu sportske arene. Upravo profesionalci, kao što je Moma Martinović, nastoje da što je moguće više, upotrebom televizijskih izražajnih sredstava, delovanjem na svest televizijskog gledaoca, približe sport većem broju ljudi pretvarajući dnevne sobe u sportske hale i stadione.

Svaki živi prenos sa sobom nosi rizik nepredviđenih situacija koje se mogu dogoditi kada se najmanje nadaš. Upravo zbog toga Moma Martinović jedan deo svoje knjige posvećuje tim nepredvidivim momentima kada nešto pođe naopako. U tim trenucima reditelj prenosa je ona ličnost na kojoj se prelama sva odgovornost i opasnost situacije. Sama činjenica da jedan čovek izborom određene slike u veoma kratkom vremenskom periodu nameće svoju odluku milionima televizijskih gledalaca čini ovaj poziv toliko privlačnim i uzbuđujućim. Tada veliku ulogu, po Martinovićevom mišljenju, pored svog znanja, veštine i priprema, treba da odigra rediteljska intuicija. Ovaj kvalitet se možda

stiće dugogodišnjim iskustvom, možda se neko rađa s njim, ali ko ga ne poseduje ne treba ni da se bavi direktnim prenosom.

Režija programa uživo nesumnjivo predstavlja jedinstven poduhvat u našoj literaturi posvećenoj televizijskom medijumu. Kao jedno od osnovnih izražajnih televizijskih sredstava direktan prenos svojom spontanosti i neposrednošću uvek zadržava pažnju masovne televizijske publike. To je dovoljan razlog da se ovom aspektu televizijskog programa posveti više pažnje u smislu proučavanja njegovih zakonitosti i poznavanja načina na koji deluje na široki auditorijum. Televizijski gledaoci, na osnovu neminovnih subjektivnih elemenata i promena koje u njihov dom unosi televizija, ipak pristaju na uslovnost koja ne uništava njihovo osećanje neposrednog komuniciranja sa stvarnošću. Veoma je značajno što se upravo Moma Martinović odlučio da svoja iskustva iz oblasti direktnog prenosa sažme i u kombinaciji sa najznačajnijim svetskim dostignućima iz ovog domena stvori jedno značajno polazište za dalje proučavanje problematike direktnog prenosa. *Režija programa uživo* će predstavljati nezaobilazno štivo za televizijske profesionalce, ali i za početnike pune istraživačkog duha.

dylithiur.
L5236
Tea short
L 9078

